

Antifa 2025 – dijalog o vrijednostima

Miljenko Hajdarović, prof.
Clionaut Akademija

Vrijednosti su temeljna uvjerenja i ideje o tome što je dobro, ispravno, važno i poželjno u životu pojedinca ili zajednice. Vrijednosti su kulturom određene norme koje oblikuju ljudsko ponašanje, društvene institucije i političke sustave. One nisu univerzalne, već se razlikuju povijesno, kulturno, politički i ideološki. Vrijednosti su temelji kolektivnog identiteta i djelovanja. U antifaističkom kontekstu to su, primjerice: sloboda, jednakost, solidarnost, antirasizam, otpor represiji.

Vrijednosti su sastavni dio odgojno-obrazovnih politika neke države. Kurikulumi često promiču vrijednosti poput poštovanja ljudskih prava, tolerancije, demokracije, odgovornosti, kritičkog mišljenja ili ljudskog dostojanstva (jedina definirana vrijednost u predmetnom kurikulumu Povijesti dok se na ostalih desetak mjesta vrijednosti spominju kao nedefinirana imenica koju bi svi trebali razumijeti). U nastavi povijesti, vrijednosti nisu samo sadržaj nego i metodološko pitanje: kako učiti o prošlosti bez nametanja, ali s jasnim moralnim i humanističkim okvirom?

Činjenica da je antifašizam upisan u temelje državnosti tj. u preambulu Ustava Republike Hrvatske kao antipod fašmu:

- u uspostavi temelja državne suverenosti u razdoblju drugoga svjetskoga rata, izraženoj nasuprot proglašenju Nezavisne Države Hrvatske (1941.) u odlukama Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (1943.), a potom u Ustavu Narodne Republike Hrvatske (1947.) i poslije u ustavima Socijalističke Republike Hrvatske (1963-1990.).

Isto tako je činjenica da u kalendaru praznika i blagdana još od 1991. godine imamo Dan antifaističke borbe koji bi se trebalo svečano obilježavati svakog 22. lipnja. Kao direktnu reakciju na to imali smo već i dva glasanja u Saboru kako bi se obilježavanje tog dana ukinulo. Prvi put je 2019. godine samo dvoje zastupnika glasalo za ukidanje nasuprot

105 koji ih nisu podržali. No, ove smo 2025. godine imali čak 6 zastupnika koji su bili za ukidanje nasuprot 120 koji to nisu podržali. Mogli bi s jedne strane reći da u Saboru imamo podršku antifašizmu bez obzira na stranačke boje ili lijevo-desni ideološki spektar. S druge strane tijela vlasti podržavaju obilježavanje *bleiburških skupova*, koje je Republika Austrija zabranila kao neo-fašističke. Naravno da kultura sjećanja mora obilježiti nevine žrtve, no bez fige u džepu, svima je jasno da su obilježavanja *križnih puteva* prisjećanje na žrtve među ustaškim i drugim kvislinškim redovima.

Pokušaj ukidanja Dana antifašističke borbe, Ognjen Kraus, Židovske općine Zagreb ovako je komentirao (Telegram, 24.4.2025.): *Danas, pred 80. godišnjicu Dana pobjede, traži se ukidanje Dana antifašističke borbe. Jednog od najsvjetlijih dana ljudske povijesti. U Hrvatskoj se taj dan ne slavi. Za mnoge je to zapravo dan okupacije. Nismo daleko od zahijeva za promjenom Ustava i brisanja ZAVNOH-a te traženja da smo nasljednica Nezavisne Države Hrvatske, jedne od poraženih sila Osovine. Spomenuo je poklič Za dom spremni koji se u javnom prostoru još uvijek tretira s dvosstrukim konotacijama.* Pritom se naravno zaboravlja da je paravojsnu skupinu HOS osnovala Hrvatska stranka prava ističući jasnu neustašku ideologiju prihvataju ne samo političke ciljeve poput granice na Drini već i crne uniforme i ZDS poklič. Te iste crne uniforme se redovito šeću ulicama Splita povodom 10. travnja uz simboličke brkove koje je nosio Charlie Chaplin, ali i onaj drugi smeđokosi Austrijanac.

Dio priče o odnosu prema antifašizmu je i odnos prema domaćem fašizmu. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti je u lipnju 2025. svećano deklarirala da prvo bijelo polje grba nema veze s ustaštvom. Premda je svima jasno koja se poruka šalje kad netko 2025. godine ističe takvu zastavu čak i bez ušatog U. Tihomir Ponoš takvu izjavu komentira (Novosti, 10.6.2025.): *Akademici su svoj sastavak plasirali baš u vrijeme kada je ustašovanje od faze uobičajenog duboko zašlo u fazu potpune normalizacije. Red da je i oni daju svoj doprinos tome. Zašto bi itko pored službenog grba koristio još nekakav, kolikogod bio korišten u povijesti?*

Što o antifašizmu možemo pronaći u Kuriulumu nastavnog predmeta povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj ([NN 27/2019-557](#))? U osmom razredu, kao jedna od 18 tema kroz koju učenici moraju proći, stoji tema bez poveznih ishoda:

Drugi svjetski rat u svijetu, Europi i Hrvatskoj. Kvislinški režimi: primjer Nezavisne Države Hrvatske. Politika terora nad građanima (posebice Židovima, Srbima i Romima). **Antifašizam – partizanski pokret.** AVNOJ i ZAVNOH.

Slično je i kod četvrtog razreda gimnazije:

Drugi svjetski rat u svijetu, Europi i Hrvatskoj; zaraćene države, bitke prekretnice, politika zaraćenih saveza. Okupacija i podjela prve jugoslavenske države, kvislinški režimi: primjer Nezavisne Države Hrvatske. Politika terora nad građanima (posebice Židovima, Srbima i Romima). **Antifašizam partizanski pokret u Hrvatskoj i Jugoslaviji.**

Uz ovu temu za gimnazijalce je određen i ishod: *prosuduje okolnosti stvaranja NDH i antifašistički – partizanski pokret u Drugome svjetskom ratu na prostoru Hrvatske i Jugoslavije.*

Dakle, antifašizam jest dio kurikuluma no mi zaista ne znamo što se vezano uz ovu temu događa u učionicama. Pod staklenim zvonom učitelji mogu čisto faktografski spomenuti partizane kao nositelje antifašizma u Hrvatskoj, ali se isto tako mogu i samo usmjeriti na poratne zločine. Tako da učenici po završetku osnovne škole ili gimnazije mogu znati da su partizani dobar dio naše povijesti u Drugom svjetskom ratu, ali isto tako mogu *zнати* da su partizani počinili *genocid nad Hrvatima*. Doduše, svi smo sretni ako barem okvirno mogu rasporediti tko je bio na kojoj strani.

No, kad govorimo o antifašizmu priča zapravo ne završava pobjedom 1945. godine. Ideja antifašizma se dijeli na historijski i suvremenih antifašizam. U literaturi se historijski antifašizam uglavnom tretira kao direktni odgovor na pojavu i djelovanje fašističke i nacističke ideologije od dvadesetih godina 20. stoljeća do završetka Drugog svjetskog rata.

Temeljem takve kronološke odrednice možemo identificirati i koje su glavne razlike između historijskog i suvremenog antifašizma. Ako krenemo od definiranja neprijatelja kod historijskog antifašizma to su specifični fašistički režimi (Mussolinijev fašizam, Hitlerov nacionalsocijalizam, ustaški režim, itd.). Kod suvremenog antifašizma radi se o idejama i postupcima koji asociraju na historijski antifašizam. Kontekst u kojem se pojavljuje historijski antifašizam je rat i okupacija dok kod suvremenog antifašizma govorimo o demokratskim društvima u kojima se sve više javljaju autokratske tendencije. Takve demokracije su svakako Ruska Federacija pod Putinom, sve više Sjedinjene Američke Države pod Trumpom, ali kod hrvatskih vlasti sve više govorimo o opstrukciji medija, kontroli pravosuđa i općenito sve većem pokušaju suszbijanja divergentnog i suprotnog mišljenja dogmatskom narativu. Danas nema "fašističkih režima" u klasičnom smislu, ali postoji porast krajnje desnice, populizam, autoritarne tendencije, govor mržnje, rasizam, antisemitizam, islamofobija, negacionizam i revizionizam. Obzirom na kontekst sredstvo otpora historijskog antifašizma je bio oružani otpor dok je karakteristika suvremenog antifašizma građanski aktivizam, obrazovanje i tek iznimno konflikt (što ih čini metom kritike). Historijski antifašizam je svoju legitimnost temeljio na općem konsenzusu u društvu (komunisti, socijalisti, liberali, demokrati, konzervativci – svi protiv fašizma) dok suvremeni antifašizam izaziva kontroverze. Percepција historijskog antifašizma je pozitivna i herojska, a suvremeni antifašizam polarizira društvo. Poslije 1945. antifašizam postaje temelj političke legitimnosti u mnogim europskim državama i institucijama (npr. UN, EU). Današnji antifašistički akteri su građanski aktivisti, studentski pokreti, ljevičarske skupine, kulturni radnici. Pojavljuju se i kroz online aktivizam i meme-kulturu. U nekim državama (osobito SAD i istočna Europa), "Antifa" se prikazuje kao ekstremna ljevica, pa i kao "teroristička" opasnost. Pojam "antifašizam" se politizira – s jedne strane kao moralna vertikala, s druge strane kao etiketiranje protivnika.

Vrijednosti su ključ za razumijevanje i historijskog i suvremenog antifašizma, no važno je uočiti kako se njihov sadržaj, kontekst i percepцијa mijenjaju kroz vrijeme.

VRIJEDNOSTI HISTORIJSKOG ANTIFAŠIZMA oblikovale su se kao odgovor na ekstremno nasilje, represiju i ideošku isključivost fašističkih režima 20. stolje-

ća. U samom središtu tog otpora stajala je **sloboda** – kao otpor diktaturi, cenzuri i teroru, te kao težnja za oslobođenjem okupiranih teritorija i naroda od političke i vojne represije. Uz slobodu, ključna vrijednost bila je i **jednakost**, definirana kao protuteža rasističkim, antisemitskim, klasnim i mizoginim komponentama fašističkih ideologija. Iako ta jednakost nije uvijek dosljedno provedena u praksi, na simboličkoj i političkoj razini bila je snažan mobilizacijski element antifašističkog pokreta. **Solidarnost** je predstavljala treći stup vrijednosnog sustava, naglašavajući zajedničku borbu različitih društvenih i ideoleskih skupina, kako unutar pojedinih država, tako i na međunarodnoj razini – primjerice kroz sudjelovanje dobrovoljaca u Španjolskom građanskom ratu ili suradnju savezničkih snaga. Uz to se razvijao i osjećaj za **ljudsko dostojanstvo** što se očitovalo u odbacivanju fašističkih ideja o „nižim“ rasama i društvenim skupinama te u otporu dehumanizaciji i sustavnoj kontroli nad pojedincem. Djelomično, ali ne i univerzalno, u pojedinim je kontekstima antifašizam uključivao i **antitotalitarizam**, odnosno borbu protiv svih oblika ekstremne političke moći i nasilja. No ta se vrijednost nerijetko pokazivala ambivalentnom, osobito u slučajevima kada su antifašistički pokreti bili povezani s autoritarnim komunističkim režimima, primjerice u Istočnoj Europi. Na kraju, značajna komponenta bila je i ideja **narodnog jedinstva** i **kolektivne odgovornosti**, osobito izražena kroz pojmove poput „narodnooslobodilačke borbe“ i „bratstva i jedinstva“, koji su u nekim kontekstima postali temelj za poslijeratnu legitimaciju i društvenu koheziju.

VRIJEDNOSTI SUVREMENOG ANTIFAŠIZMA oblikuju se u složenom kontekstu globalizacije, porasta autoritarnih tendencija, migracijskih kriza i intenzivnih kulturnih sukoba. Za razliku od historijskog antifašizma, koji je djelovao u izravnom otporu prema fašističkim režimima, suvremenim antifašizam razvija se kao odgovor na pojave koje se percipiraju kao fašistoidne: rasizam, netrpeljivost, društvena nepravda i represivne politike. U središtu suvremenog antifašističkog djelovanja стоји **antirasizam** i **antinacionalizam** – nedvosmisleno odbacivanje svih oblika rasne, etničke i nacionalne diskriminacije, uz snažnu kritiku ksenofobnih narativa, restriktivnih migracijskih politika i ideologije etnopuralizma koja pod krinkom kulturnih razlika promiče segregaciju. Suvremeni antifašizam sve više uključuje **antiseksizam** i **LGBTIQ+ solidarnost**, pri čemu se promiče rodna ravnopravnost, prava seksualnih i rodnih manjina te feminističke i queer perspektive kao sastavni dio antifašističkog identiteta. U određenim strujama, on također preuzima **antikapitalističke** ili šire shvaćene ideje **društvene pravde**, prepoznajući da socijalna i ekomska nejednakost često otvara prostor autoritarnim ideologijama. U tom smislu, borba protiv fašizma postaje nerazdvojiva od borbe protiv siromaštva, marginalizacije i isključenosti. Jedna od ključnih vrijednosti je i **antiautoritarnost**, koja uključuje odbacivanje bilo kakvih oblika represivne moći – bez obzira dolaze li oni s političke desnice ili ljevice. To se očituje u zagovaranju horizontalnih modela odlučivanja, autonomnih prostora i kolektivnog djelovanja. Suvremeni antifašisti njeguju i visoku razinu **građanske hrabrosti** i **otpora**, izraženu kroz javno i često rizično suprotstavljanje nepravdi. Slogan „No pasarán!“ pritom ostaje snažan simbolički izraz odlučnosti u obrani demokratskih i humanističkih načela. Važna vrijednost suvremenog antifašizma jest **suočavanje s prošlošću** – aktivna borba protiv povijesnog revisionizma, negacionizma i relativizacije fašističkih zločina. Antifašistički aktivizam uključuje i očuvanje kolektivnog sjećanja na žrtve fašizma te borbu za memorijsku pravdu. Ove vrijednosti zajedno predstavljaju kompleksan i dinamičan sustav uvjerenja koji nastoji odgovoriti na izazove suvremenog društva, pozivajući na stalnu budnost, kritičko mišljenje i angažiranu obranu temeljnih ljudskih prava.

Vrijednosti predstavljaju temeljna načela prema kojima pojedinci i društva oblikuju prosudbe o događajima, ponašanjima i normama – u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Vrijednosti antifašizma dinamične su i podložne kontekstualnim promjenama, no u svojoj biti dosljedno **promiču ideju ljudske slobode**. Upravo stoga, antifašizam nije isključivo povijesna kategorija, već i trajno aktualan društveni i etički orientir.

Prijedlog za citiranje (APA stil):

Hajdarović, M. (2025). Antifa 2025 – dijalog o vrijednostima. *Poučavanje povijesti*, IV(1), 56–59.